

İŞİD'E KATILMA SÜRECİNE PSİKO-SOSYAL BİR BAKIŞ

Bilal KARTAL*

ÖZ

Makalede, ilk olarak toplumda bazı soru işaretlerine yol açmasından dolayı örgütün isimlendirilme probleminin ortadan kaldırılması amacıyla örgütün kuruluşundan itibaren yaptığı isim değişiklikleri kronolojik bir sırayla aktarılmıştır. Daha sonra kişilerin örgüte katılma sebepleri incelenmiş, ardından da örgütün kişiyi etkileme yöntemlerine değinilmiştir. Örgütün kişiyi etkilemeye başlamasından sonra kişide görülen değişiklikler ile kişilerin aile ve sosyal çevresiyle olan ilişkileri psiko-sosyal bir bakış açısıyla incelenip yorumlanmıştır. Bu değişiklikler, kişinin zihinsel durumu ve dünya görüşüyle ilgili olduğu kadar kişilerin fiziksel görünüşü ve davranışlarında da gözlemlenmektedir. Sonrasında ise adım adım ailesinden ve çevresinden uzaklaşıp örgüte katılmak üzere olan kişiyi bu fikirden vazgeçirmek için ailelerin başvurduğu beş yöntem incelenmiş olup ailelerin de tecrübelerinden hareketle bu yolların kişideki etkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca kişinin örgüte katılımından sonra ailenin yaşadığı sıkıntılar hakkında açıklamalar yapılmıştır. Son olarak da sonuç kısmında bu tür tecrübeler yaşayan ailelere ve çevresindekilere bazı tavsiyelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kavramlar: İŞİD, Psiko-Sosyal Bakış Açısı, Terör Örgütü, Aile.

A PSYCHO-SOCIAL VIEW OF THE PROCESS OF PARTICIPATING IN THE ISIS

ABSTRACT

In the article, firstly, the name changes of this organization since it was established has been clarified chronologically in order to eliminate the problem of naming, because of leading some questions among the society. Secondly, the reasons of the people why they had joined this organization has been studied and then the influencing methods of this organization to these people are mentioned. After the organization begun to influence the people, the changes seen on the person and his relationship with the family and the social environment has been reviewed and interpreted from a psycho-social

* Araş. Gör. , Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi ABD.

Makalenin Hakemlere Gönderiliş Tarihi : 26/04/2017

Makalenin Hakemlerden Geliş Tarihi : 29/05/2017

perspective. These changes are being observed as on the person's physical appearance and behavioral changes as well as they are related to their mental state and worldview. Afterwards, five methods that families resort to abandonment the person from this idea who is about to join the organization separating step by step from his family and his environment have been examined and from the experience of these families, the effects of these ways on the person are emphasized. In addition, some explanations were made about these troubles that the families had experienced after these people's participation to the organization. Finally, some advices to these families and their environments have been made in the conclusion.

Key Words: ISIS, Psycho-Social Perspective, Terror Organization, Family.

GİRİŞ

Son zamanlarda eylemleriyle dünya genelinde dikkat çeken ve dünyanın dört bir tarafından eleman toplayan IŞİD hakkında yapılan araştırmalar yeterli değildir. Kurulduğu tarihten bu yana örgüte birçok ülkeden katılım olmuştur. Türkiye de bu ülkelerden bir tanesidir ve örgüte katılan kişi sayısının her geçen gün arttığı görülmektedir.¹

Makalede kişinin IŞİD'e katılma isteği ve katıldıktan sonraki dönemi de içine alan süreç, özellikle kişinin ailesiyle olan ilişkisi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu süreçte, ailelerin kişiyi örgüte katılmaktan vazgeçirmek için takip ettikleri yollar ve bu yolların etkileri ele alınmıştır. Tüm bu süreç, psiko-sosyal bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca konunun daha somut bir şekilde anlaşılması için bizzat kişilerin

¹ İpek Yezdani, "Türkiye'den cihada 10 bin kişi gitti", *Hürriyet*, 27.06.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-den-kihada-10-bin-kisi-gitti-29383934>, (15.07.2015),

Sabah, "IŞİD'e nasıl katıldım", *Sabah*, 16.10.2015, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/10/16/iside-nasil-katildim>, (18.10.2015),

Milliyet, "IŞİD'e hangi ülkeden kaç militan katıldı?", *Milliyet*, 04.09.2014, <http://www.milliyet.com.tr/isid-e-hangi-ulkeden-kac-militan/dunya/detay/1935577/default.htm>, (12.10.2015),

Sabah, "IŞİD'E katılan militanların ülke ülke sayısı", *Sabah*, 08.09.2014, <http://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/iside-katilan-militanlarin-ulke-ulke-sayisi/4>, (01.10.2015).

kendileriyle ve aileleriyle örgüte katılma sürecine dair görüşmeler yapılmıştır. Kişilerin IŞİD'e katılma gerekçeleri, bireysel, dinsel, ekonomik ve sosyal baskı vd. sebepler maddeler halinde belirtilmiştir.

Çalışmamızın amacı, görüştüğümüz kişilerden hareketle bu ve buna benzer bir durum yaşayan ailelerin/kişilerin yaşadığı probleme çözüm üretmek ve bu sorunla mücadele etmelerini sağlamak ve aynı zamanda mücadelenin hangi yöntemlerle yapılması gerektiğine dair tespitlerde bulunmaktır. Ayrıca ülkemizde bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların yetersizliğinden dolayı (bunun da sebebi araştırmacıların risk almaları gerektiği olabilir) ilgilileri bu yönde araştırma yapmaya motive etmektir. Çalışmamızın bir diğer amacı toplumda bu konuyla ilgili birçok ailenin yaşadığı sıkıntılara dikkat çekmektir.

Burada savunduğumuz görüş, örgütün hedefindeki aile bireyinin bir anda değişip örgüt militanına dönüşmediği, insanın yapısından dolayı bunun bir süreci kapsadığı ve bu sürecin ancak dışarıdan dikkatli bir gözlemlerle görülebildiği ve ailelerin sağlıklı yöntemlerle kişinin örgüte katılmasına engel olabilecekleridir. Çalışmamızda benzer durum yaşamış ailelerin tecrübelerinden de bahsettik. Ancak bilinmektedir ki her insan eşsiz bir varlıktır ve bundan dolayı insanların yaşadığı duygu ve tecrübeleri de birbirinden farklıdır. Dolayısıyla makalede belirtmiş olduğumuz hususların herkeste aynı oranda etkili olduğunun ya da olacağının garantisi yoktur.

Psiko-sosyal yaklaşım, insan davranışının sebeplerini açıklarken biyolojik etkenden ziyade bireyin içinde bulunduğu ruhsal durumu ve sosyal şartları vurgulamaktadır.² Zira örgüte katılma isteği duyan bireyin içinde bulunduğu psikolojik ve sosyolojik boyutlardan hareketle bu olgunun kişinin bizzat kendisinin olduğu kadar çevresinin de ele alınmasını zorunlu kılar. Buradan hareketle hem örgütün hedefinde olan kişi hem de bu kişinin çevresi ve ailesiyle olan ilişkisi çalışmamızın içeriğinde yer almaktadır. Bu kişinin davranışları, düşünceleri, duygu dünyası ve örgüttekilerle olan ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sürecinde örgütün ağına düşmüş kişiler ve onların aileleriyle çeşitli görüşmeler yapılmıştır. Mağdurların yaşadıklarından

² Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009, s. 600.

hareketle örgüte katılma nedenleri tespit edilerek bu kişilerin davranışlarındaki farklılıklar ve çevreleriyle olan ilişkiler nitel bir üslupla yorumlanmıştır.

Makalemizde ilk olarak örgütün farklı isimlendirilmelerine dair açıklamalar yer almaktadır. Toplum içerisinde örgüte dair birçok isim bilinmekte olup bu isimler, kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Örgütün çeşitli gruplarca farklı şekillerde isimlendirilmesi, ise toplumda, örgütün olduğundan daha karmaşık ve daha güçlü/büyük olduğu izlenimi vermektedir. Ayrıca örgütün isimlerinin çokluğu örgütün farklı kanatlarıyla ilgili olmadığını ve buradan hareketle örgütün isim değişikliklerinin oluşumundan itibaren kronolojik bir sırayla aşağıda ifade ettik. Hem bu konuyla ilgili kafası karışık kişilere yardımcı olmak hem de örgütün isimlerinin çokluğunun örgütün farklı kanatlarıyla ilgili olmadığını ifade etmek için böyle bir başlığı gerekli gördük. Buradan hareketle örgütün isim değişikliklerini oluşumundan itibaren kronolojik bir sırayla aşağıda ifade ettik.

1. ÖRGÜTÜN KULLANDIĞI İSİMLER

Örgüt, 2003 yılında Ebu Musa ez-Zerkavi tarafından Cemaatu't-Tevhidve'l-Cihad adıyla kurulmuştur³ ve ortaya çıkışından beri çeşitli isimlerle isimlendirilmiştir. Bu isim değişikliklerinin sebebi, örgütün amaç ve hedeflerini değiştirmesi ve elde ettiği fiziksel alanların artmasıdır. Daha sonra 2004'ün ekim ayında örgüt, ismini “Mezopotamya El-Kaidesi” ya da Irak El-Kaidesi” olarak değiştirmiştir.⁴ Bazı bölgelerde “Mezopotamya El-Kaidesi” kullanılıyorken bazı bölgelerde de “Irak El-Kaidesi” kullanılmıştır. Bu süreçte örgüt, genişlemenin yollarını aramıştır ve 2006'nın başlarında beş sünni cihatçı grupla birleşerek “Mücahidler Şura Konseyi”ni kurmuştur. Aynı yılın ekim ayında örgüt yine bir isim değişikliğine giderek “Irak İslam Devleti”nin kuruluşunu ilan etmiştir.⁵

³ *Daiş'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu*, <https://webdosya.diyinet.gov.tr/anasayfa/UserFiles/Document/TextDocs/b7ca135a-c08f-4ee5-892b-4c181663630a.pdf>, Ankara, 2015, s. 12.

⁴ Abdullah Ağar, *İşid ve Irak*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 260.

⁵ Pierre-Jean Luizard, *İşid Tuzağı*, çev. Yasemin Özden Charles, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 118.

Örgüt yedi yıl boyunca aynı isimle eylemler yapmıştır ve 9 Nisan 2013'te en çok bilinen ismi yani "Irak Şam İslam Devleti"ni almıştır.⁶ Başlıkta kullandığımız IŞİD, bu adın kelimelerinin baş harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. "Irak Şam İslam Devleti", örgütün kendisine verdiği isim değildir. Bu, ismin türkçeleştirilmiş halidir. "Devletü'l-İslamiyye fî'l-Irak ve's-Şam", örgütün kullandığı orijinal ismidir. Örgüt, Türkiye'de bu isimle tanındığı için biz de bu ismin türkçeleştirilmiş ve kısaltılmış hali olan IŞİD'i kullanmak istedik.

İngilizce'de örgüt ISIS ya da ISIL olarak bilinmektedir. ISIS, IslamicState of Irak and al-Sham (Irak Şam İslam Devleti)'in kısaltılmış halidir. Bazen de örgüt için ISIL kullanılmaktadır. Bir önceki isimle arasındaki tek fark ismin son kelimesi ile ilgilidir. ISIL'deki "L" Levant bölgesini temsil ediyor⁷ ve ISIL'de "al-Sham" yerine "Levant" kullanılmıştır.

Örgütün ismi son olarak 2015'in haziran ayında değişmiştir. Örgüt kendisine "ed-Devlet'ül-İslamiyye" adını vermiştir. Bu isim Türkçeye "İslam Devleti" olarak çevrilmiştir. Örgüt mensuplarından bazıları "ed-Devlet'ül-İslamiyye" derken bazıları da sadece "Devle" adını kullanmıştır. Bu iki isim yukarıdakilerden farklı olarak özellikle bağlıları ve sempatanları tarafından kullanılmıştır.⁸

2. IŞİD'E KATILMA SEBEPLERİ

Her toplumsal yapı ve örgütün kendisine has bir şekli vardır. Bundan dolayı da her birinin eleman kazanması için farklı vaatleri, farklı sebepleri vardır. IŞİD'e bakıldığında onun da kendisine has bir özelliğinin olduğu ve bireylerin bu yapılanmaya katılma sebepleri incelendiğinde de katılan her bir ferdin farklı bir profile sahip olduğuna ve kendisi için geçerli olan sebep ya da sebeplerin de farklılaştığına tanıklık etmekteyiz. Bunlar, tespit edebildiğimiz kadarıyla maddeler halinde şunlardır:

a. Maddi sıkıntı, aile içi şiddet ya da boşanma vb. sebeplerden dolayı dağılmış bir aileye mensup olması,

⁶ Luizard, s. 119

⁷ Mustafa Kılıç, *Işid Gerçeği*, Parafiks Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 81.

⁸ Ağar, s. 261.

- b. Muhalif grupların yanında zulme karşı çıkılacağı⁹ düşüncesiyle ve dini duyguların istismar edilmesi,
- c. Bulunduğu ülkede bir suç işlemek, adam dolandırmak ve cezadan kaçmak,
- d. Hayatlarının o anki aşamasına kadar günah içinde olan ve bir anda tövbe edip örgüte katılmalarının kısa yoldan cennete gitmelerine sebep olacağına inandırılmak,
- e. Bireyin zihnindeki şekliyle cihad yapmak,
- f. Maddi çıkar elde etmek,¹⁰
- g. Evlilik sonucu ya da evlenme isteği,
- h. Katılmak isteyen bir arkadaş ya da aile bireyinin zorlaması,
- i. Toplumdan dışlanma/Sosyal yabancılaşma,¹¹
- j. Dini hassasiyetlere sahip olmayan bir çevrede yaşamaları ve bunun sonucunda bu çevrelerde dini hassasiyetlerinden dolayı dışlanmaları,
- k. Maceraperest bir yapıya sahip olup aksiyon arama,¹²
- l. Yaşadığı toplumdan intikam almak amacıyla toplum tarafından hoş görülmecek bir gruba üye olma isteği,
- m. Psikopat bir ruh hali içerisinde olup şiddete meyilli olan kişilerin bu konuda kendilerini tatmin etme istekleri,

⁹ Emre Ordu, “Psikolojik Boyutuyla IŞİD: Neden Katılıyorlar?”, *Onedio*, 01.04.2016, <https://onedio.com/haber/isid-e-neden-katiliyorlar--701340>, (22.11.2016).

¹⁰ Anıl Emre, “Terörün İslami referansı olur mu?”, *Habertürk*, 15.10.2015, <http://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1140228-terorun-islami-referansi-olur-mu>, (11.11.2015).

¹¹ Rex A.Hudson, “The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?”, *Federal Research Division Library of Congress*, Washington, 1999, s. 24.

¹² Anıl Emre, “Terörün İslami referansı olur mu?”, *Habertürk*, 15.10.2015, <http://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1140228-terorun-islami-referansi-olur-mu>, (11.11.2015).

- n. Asosyal kişilik nedeniyle sosyal bir yapıya bağlanma amacı,
- o. Kişilerin çevrelerine karşı kendilerini ispat etme istekleri.

3. KİŞİYİ ETKİLEME YÖNTEMLERİ

Maddi çıkar, cihad, evlenme vb. nedenlerle örgüte katılmak isteyen kişileri etkilemek için büyük bir çabaya gerek duyulmamaktadır. Bundan dolayı örgüt, onları saflarına çekmekte zorlanmaz. Örgütün zorlandığı kişiler, duygusal/hassas bir kişiliğe sahip olanlardır. Bu bireylerin kazanılması örgüt için ciddi anlamda uğraş gerektirmektedir. Başlangıç olarak kişiyi etkileme yöntemleri çeşitli olmakla beraber iletişime geçilmeye başlandığı ilk zamanlarda bireyle direkt olarak görüşülmez ve aynı fiziki ortamı paylaşmak yerine sanal ortam tercih edilir. Öncelikle kişiyle tanışıp biraz sohbet ettikten sonra kişiliğiyle ilgili bilgi sahibi olunup ona göre bağlılığın şekillenmesi örgüt üyelerinin kullandığı taktiklerden biridir.

Aralarına almak istedikleri kişilerin bireysel özelliklerine göre izledikleri yollar çeşitli olmakla birlikte Kişiyi Etkileme Yöntemleri başlığını duygusal/hassas bir kişiliğe sahip olanlar üzerinde anlatmak daha faydalı olacaktır. Çünkü ikna etmek için en çok uğraştıkları grup bunlardır.

Duygusal bir kişiliğe sahip olan kişiye, savaş bölgelerinde çeşitli kişi veya gruplarca katledilmiş (toplu) çocuk görüntüleri, harabe şehirler, çocuklarının cesedine bakıp ağlayan anneler vs. gibi kişinin duygu dünyasına hitap edecek materyaller sunulmakta ve kişilerin bunları tekrar tekrar izlemeleri sağlanmaktadır. Bunun sonucu kişinin zihin dünyasında, çaresiz olan birilerinin bulunduğu ve bunların yardıma ihtiyaç duyduğu imgesi oluşmaya başlar. Kişi, bu süreçte bu çaresiz insanlara her ne kadar yardım etmek istese de içerisinde olduğu hayatı bırakıp onlara katılmayı düşünmez. Örgüt, sadece bu görüntüler vs. ile birilerini kendi tarafına çekemeyeceğini bilir.

Bu ilk iletişimden sonra bireyle olan ilişki bitmiş durumda değildir. Kişi, görüntüleri izledikten sonra telkinlere başlanır ve kişinin hayatında bu telkinlerden itibaren soru işaretleri oluşmaya başlar. Bu soru işaretlerinin devamında kişinin hayatını sorgulamasına yol açacak kitap vb. bir takım materyal önerilir. Tüm bunlar yapılırken örgüte kazandırılmak istenen kişi, sosyal medyada bu kimselere ait bazı sayfalara girip oradaki insanlarla tanışır ve bu konularla ilgili sohbet eder. Bu

sohbet esnasında orada savaşmanın (kendi tabirleriyle cihad etmenin) faziletleri anlatılır. Kişi, böyle bir duygu durumundayken kendisini daha da duygusallaştıracak müziksiz ilahi (kendi tabirleriyle neşid) dinlemesi tavsiye edilir. Kişi, bu tür ilahileri araştırırken ve dinlerken birden karşısına bu tür ilahilerin arka fon olarak kullanıldığı örgüte ait savaş videoları, kahramanlıklarını anlatan görüntüler, kendi saflarında savaşan insanların tam teçhizatlı pozlarıyla yapılmış klipler çıkar.

Kişi, bu ilahileri severek dinlerken doğal olarak bilinçdışında bu ilahilerle örgütün savaşan mücahidleri özdeşleştirilir. Bu tür medyatik yüklemeler kişiyi şiddete yönlendirir ve bu aşamadan sonra kişi, artık kendisini grupla özdeşleştirir ve aralarına katılıp savaşma fikrine sahip olur.¹³ Bu kıvama geldikten sonra kişi, yaşadığı şehirdeki örgüt sempatzanı veya mensuplarıyla görüşmeye başlayıp aynı fiziki ortamlarda bulunur ve bir süre sonra halife olarak atadıkları kişiye biat ettiğini ifade eder. Kişi, artık yapılanmanın potansiyel bir savaşçısı olup emir bekler ve o andan itibaren kendi tabirleriyle hicret etme isteği içerisinde yaşadığı şehirden ayrılmanın yollarını arar.

4. KİŞİDE GÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER VE AİLE VE ÇEVRESİYLE OLAN İLİŞKİSİ

Kişi, bu grupla tanışmadan önce normal bir hayat yaşıyorken tanıştıktan sonra hayatı büyük oranda değişmektedir. Ailesinden tutun arkadaşlarına kadar ister yakın olsun ister uzak, bütün çevresiyle ilişkisi farklı bir boyuta taşınır. Ailesiyle olan diyalogu azalır. Aile fertleriyle olan sıcak ilişkileri yerini sadece aynı evde yaşamaya bırakır. Çünkü o, artık kendisini yaşadığı topluma ve ortama ait hissetmemektedir. Kendileriyle sürekli tartışır. Tıpkı ergenlik döneminde olduğu gibi birey asi bir tavır içerisine girer. Evdeki bu huzursuzluktan dolayı ve örgüt üyeleriyle olan ilişkisindeki ilerlemeden dolayı interneti daha sık kullanır ve internette öncekinden çok daha fazla uzun zaman geçirir. Bu süreç zarfında gerek gruptaki kişilerle olan ilişkisinin artması ve gerekse kendisini onların yanında daha rahat hissetmesinden dolayı o, önceki arkadaş çevresinden uzaklaşır ve onlarla olan ilişkisini neredeyse tamamen keser.

¹³ David Giles, *Media Psychology*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, London, 2013, s. 51.

Kişide görülen değişiklikler sadece bu tür davranış değişiklikleriyle sınırlı değildir. Kendisini yaşadığı toplumdaki saymadığı için yeme içmesini, kıyafetini vs. değiştirir ve aidiyet hissettiği kişiler gibi görünüp davranmaya başlar. İlk zamanlarda belli başlı markalar hariç et tüketmez. Bu, daha ileriki aşamalarda hiç et yememeye dönüşür. Görüşme yaptığımız kişilerden birine et yememesinin sebebini sorduğumuzda kimin tarafından kesildiğini bilmediği için yemenin doğru olmadığını ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili kastettiği şey, et yemesi için hayvanın ancak ve ancak ya kendisi tarafından ya da kendi grubundan birileri tarafından kesilmiş olması gerektiğidir.

Diğer taraftan kılık kıyafette meydana gelen değişiklikler ise şu şekildedir: Örgüt sempatisini haline gelen kişiler hazır giyimden ziyade terzilerde dikilmiş kıyafetlerin kendileri için daha uygun olacağını düşünmeye başlarlar ve o şekilde giyinirler. Bu kişilerce kot pantolon yerine geniş kumaş pantolon ya da şalvar giymek daha tercih edilebilir bir durumdur. Pantolonun paça kısmı da ayak bileğini açıkta bırakacak şekilde katlanmış olmalıdır. Tişört vb. üstler yerine geniş gömlekler tercih edilir. Bununla birlikte bıyık yok denecek kadar kısaltılır ancak sakal olabildiğince uzatılır.

Kişi, daha önce cemaatle namaz kılıyorken cami cemaatinden de uzaklaşıp namazı bireysel kılar. Cuma namazını kılmak için bile camiye gitmez. Sebebi ise imamın devletin imamı olduğu, belli bir ücret karşılığında namaz kıldırıldığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı bulunduğu için kafir olduğu şeklinde belirtilir. Kişi, kendisine yakın hissettiği imam varsa namazlar için oraya gitmeye başlar ve sadece orada cemaatle namaz kılar. Kişinin namazlarında da bazı değişiklikler meydana gelir. Namazda kıyamda iken el bağlama şekli değişir, eller daha önce göbük üzerinde yahut göbükün biraz üzerinde bağlanıyorken; kişi, örgüttekilerle tanıştıktan sonra ellerini göğüste bağlar. Aynı şekilde kıyamdayken ayaklar birbirinden normalde olduğundan daha çok uzaklaştırılır ve böylelikle iki ayak arasındaki mesafe arttırılır.

Toplum içerisinde bu tarz değişiklikler yaşayan kişilerin fikirlerini beyan etmeseler dahi zihin dünyalarının ne şekilde olduğunu anlamak güç değildir. Çünkü sergilenen davranışlar, kişinin zihin dünyasının ürünleri olarak düşünülmektedir ve onlardan kişiyle ilgili yeterince bilgi

alınabilmektedir.¹⁴ Böyle durumlarda aileler, bu şekilde değişen fertlerinin anormalliklerini sezip durumlarıyla ilgili tespitler yapmalıdır ve kişiyle son derece hassas ilişkiler kurmalıdır. Bu ilişkilere aşağıda değinilecektir.

5. KİŞİYİ BU FİKİRDEN VAZGEÇİRMEK İÇİN AİLELERİN BAŞVURDUĞU YOLLAR VE ETKİLERİ

Görüşme yaptığımız ailelerin deneyimlerinden hareketle mağdurların başvurdukları yolları tespit etmeye çalıştık. Bu tespitlerin eksik olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmakla birlikte aşağıda belirtilenlerin girişte belirtmiş olduğumuz amacımız açısından yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

Ailelerin başvurdukları yollar şunlardır:

a. Kişinin Din Adamları ile Görüştürülüp İkna Edilmeye Çalışılması

Kişi, ilk olarak radikalleşip ailesinin ya da yakın çevresinin düşünce yapısına aykırı fikirler ileri sürdüğünde iki taraf arasındaki tartışma kaçınılmaz olur. Bilgileri ne kadar çok olursa olsun bu kişiyi ikna edemeyen aile veya çevre, çareyi dini konularda kendilerinden daha iyi olan şahıslara başvurmakta ararlar. Ancak bunlarla olan ilişkide de aykırı fikirlere sahip olan kişi, bir ön kabul içerisindedir ve tartışmalarını ona göre şekillendirir. Bu ön kabul ise her ne konuşulursa konuşulsun ve her ne tartışılırsa tartışılsın bu kişilerin kafır kabul edildiğidir.

Kişinin dini konuları konuşmak için gelenlerle olan tartışması, öncelikle karşı tarafı dinlemek ve cümleleri tamamlanmadan araya girmekle ve anlattıklarına karşı parçacı davranmakla şekillenir. Yani kendisiyle din hakkında konuşmaya gelen kişiler, parçadan ziyade bütünü önemli olduğunu vurguladıkça kişi, parçalara takılı kalıp tartışmayı sabote eder. Sorularına cevap veremediğinde de kendilerini kâfirlikle suçlayıp haksız olduklarını savunur ve doğal olarak kişinin bunlarla olan konuşması bir sonuç vermez.

Buradaki sorun gelen kişilerin dinle ilgili bilgilerinin azlığından ziyade çoğunlukla kişideki tavırla ilgilidir. Kişinin tartışma süreci boyunca

¹⁴ Solomon E. Asch, *Social Psychology*, Englewood Cliffs, NJ, US: Prentice-Hall, Inc, 1952, s. 183.

çok fazla savunma mekanizmasına başvurduğu gözlenmiştir ve her sıkıştığında bunlara başvurur. Bunun yanında bu kişiyle konuşmaya gelenlerin insan psikolojisi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları da ayrı bir gerçekliktir. Bu kişiler, tartışma esnasında karşısındakinin bir ergen gibi asi bir ruha sahip olduğunu bilip davranmaları gerekirken durum pek bu şekilde olmamaktadır. Bunun yanında iki taraf arasındaki tartışmalar dinlendiğinde ya da bir izleyici olarak katıldığınızda kişinin önceki söylemlerinin sonraki söylemleriyle çeliştiği görülmektedir. Bu tür konuları konuşmaya gelen kişiler, bu tür eksiklikleri veya çelişkileri fark edip tartışmayı ona göre şekillendirmeli ve konuşmalarıyla kişiyi ona göre yönlendirmelidirler.

b. İnternet, Telefon vb. İletişim Araçlarına Erişimin Engellenmesi

Kişi için ailenin veya yakın çevrenin vereceği huzur ortamı artık yok olmuş bir durumdayken kendisini anlayan, kendisini düşünen, kendisi gibi olan kişilerle iletişime geçmesinin tek aracı internet ve telefonlardır. Bunlara olan erişimin engellenmesi, kişinin daha da asileşmesine sebep olur. Madde bağımlısı bir kişinin uyuşturucu madde arayışı gibi bu kişi de böyle bir durumda telefon vs. arar.

Ancak başka açıdan bakıldığında bu süreç içerisinde telefon ve internet yasak iken aile veya yakın çevrenin bireyle olan duygusal ilişkileri kişiyi kısmen de olsa etkiler. Bu süreçte ona, daha önceki kişilerle olan iletişimi, etkileşimi ve aradaki bağ unutturulmaya çalışılmalıdır. Eğer aşırı düzeyde bir radikalleşme yaşanmamışsa kişiyle birtakım sosyal aktiviteler yapılırsa kişinin sakinleşebileceğini ve kısmen de olsa normale döneceğini düşünmekteyiz.

Bununla birlikte internet, telefon gibi iletişim araçlarının yasaklanması yerine her ne kadar internetsiz bir yerin olmadığı düşünülse bile toplu bir şekilde, internetin vs. olmadığı bir yere gitmek belki daha anlamlı bir çözüm olacaktır. Sadece sorunlu kişiyi götürmek yerine grupça gitmek belki daha anlamlı ve etkili bir çözüm olacaktır. Çünkü hem kişi kendisinin cezalandırıldığının bir sonucu olarak evden uzaklaştırıldığını düşünmez hem de toplu bir aktivite olduğu için kişinin sosyalleşmesi sağlanmış olur ve bu sayede kişi, yapılanmadaki diğer kişilerden uzak kalmış olur.

c. Ev Hapsinde Tutulması

Aileler tarafından çokça başvuru bu yöntem genellikle olumsuz sonuçlanan bir girişim olarak kalmaktadır. Çünkü, bu yönteme maruz kalan kişi kendisinin kısıtlandığını ve hapis hayatı yaşadığını düşünür ve evden kaçmak için başvuramayacağı yol kalmaz. Bu konuyu, görüştüğümüz kişilerle bağlantılı olarak anlatmak konunun anlaşılması için daha yararlı olacaktır. Kemal, ailesi tarafından beş ay evde hapsedilmiştir ve bu süreçte birtakım evden kaçma girişimlerinde bulunmuştur. Kemal'in ailesinin yaşadığı yer şehir merkezine yakın, birkaç kattan oluşan müstakil evlerin oluşturduğu bir mahalledir. İlk olarak Kemal'in internet ve telefonla olan erişimi kesildikten sonra ev hapsine başvurulmuş. Ailenin yaşadığı evin duvarına "Bu ev" diye bir yazının yazılmış olduğu görülünce aile tedirginleşir ve bunun Kemal tarafından yazılmış olduğu düşünülür. Kemal'in bunu birilerine mesaj amaçlı ve kendisini kurtarmaları için yazdığı düşünülmüştür ve bir süre o bölgede yabancı kişilerin görüldüğü ancak daha sonra kayboldukları ifade edilmiştir. Kemal'in nasıl yazdığını merak ederseniz, kendisinin günün belli saatinde gözetlenmek şartıyla dışarıya çıkarıldığını ve dışarı çıkarıldığında da aile üyelerinden birileri tarafından sürekli gözetildiğini öğrendik. Yine böyle bir dışarı çıkarılma esnasında gözcülerin dikkatini dağıtarak bir yolunu bulup yazdığı düşünülmektedir. Kemal'in ailesi bir keresinde eve gelen misafirlere birinin telefonunun Kemal tarafından kullanıldığını tespit etmiş ve sonrasında da duvara yazılan yazıyı gördüklerinde kendileri için olup biten her şey daha da anlamlı hale gelmiştir. Bunun için de tedbir aldıklarını ifade eden aile daha sonra yaşanan kaçma girişimlerinin de olduğunu ifade etmiştir.

Başka bir kişi de bir keresinde rahatsız olduğunu ve ailesinden kendisini hastaneye götürmelerini ister. Hastaneye gittiklerinde bu kişi, doktora, geceleri uyuyamadığını belirtir ve ondan uyku ilacı yazmasını ister. Bir kaç gece sonra bu kişinin aile tarafından içilecek olan çayın çaydanlığına 14 tane uyku hapi attığı görülür ve bu kaçma girişimi sonuçsuz kalır. Başka bir kişi de bir keresinde herkes uyuduktan sonra kalkıp banyoya gider ve camı söküp demir parmaklıkları kırmaya çalışırken yakalanır. Birçok uğraştan sonra bu kişilerden biri her yola başvurduğunu ve hiçbir şekilde sonuç alamadığını görünce evde daha da asileşir ve ev halkıyla çok daha şiddetli tartışmalar vs. içine girer. Bu kişi, bu şekilde taşkınlık çıkarmasının ardından ailesi tarafından polisler

çağırılır, kişi ve babası karakola götürülür. Karakol dönüşü trafiğin sıkışık olduğu bir yerde bu kişi, araçtan aniden atlar ve gecenin karanlığından faydalanarak izini kaybettirir.

d. Kişinin Vazgeçmesi İçin Fiziksel Şiddet Uygulama

Kişi, ailenin kısıtlamalarına dayanamayıp daha da asileşir ve her iki tarafın da sınırları tamamen gerilir. Ailenin başvurmadığı bir yol kalmaz ve hiçbir faydasının olmayacağını bile bile artık aile dayanamayıp bu kişiyi fiziksel şiddete maruz bırakır. Bu, tabii ki tavsiye edilen bir yöntem değildir. Arada oluşma ihtimali olan bir güven duvarının yıkılmasıdır belki de bu fiziksel şiddet. Kişiyi ailesinin aralarının daha da açılmasına sebep olur. Fiziksel şiddet, kişi için kendisinin o ortama ait olmadığı fikrinin daha da güçlenmesi anlamına gelir. Kişi, ailesine daha da düşman olur ve kesinlikle sonuç olumsuz olur.

e. Konunun Uzmanı Emniyet Personeliyle Görüşürme

Konunun uzmanı emniyet personeliyle görüşme ve mümkünse radikalleşen kişiyi görüşürme çok önemlidir. Hatta radikalleşme meydana gelmeden ilk şüphelenme zamanlarında kişi görüşürülürse çok daha kesin sonuçların alınabileceği inkar edilemez. Çünkü emniyetin ilgili birimleri, radikalleşen kişiyi etkileyebilmek için iki ayaklı bir çözüm içerisine girer. İlk olarak bu birim yeterli dini bilgiye sahiptir ve kişinin kendilerine yönlendirebilme ihtimali olan soruları zaten tecrübe ettikleri için karşı tarafa verecek cevapları çoktan hazırdır. Bu birim, buna ek olarak radikalleşen kişinin katılmayı düşündüğü yapılanma hakkında yeterli istihbarata sahip olduğu için dini tartışmalara farklı bir boyut kazandırma amacıyla bu gruptaki kişilerin kanıtlarıyla birlikte aslında göründükleri gibi olmadıkları, ne tür pis işlere bulaştıklarını vs. anlatır.

Kişi, hem dini açıdan yeterli ve mantıklı cevaplar aldığı hem de katılmayı düşündüğü örgüt hakkında birimin bilgisinin olduğunu gördüğü zaman tamamen inanmasa ve ikna olmamış olsa bile kafasına soru işaretleri yerleşir. Aile, bu görüşmeleri devam ettirdikçe ve kişiyle olan sosyal ilişkilerini olumlu yönde düzenledikçe, bu kişinin düzelmeye ihtimalinin daha yüksek olacağını söyleyebiliriz.

Ancak bunun yanında, kişinin internet ve telefon gibi iletişim araçlarına erişimi varsa, emniyetle olan görüşmesini, kafa karışıklığını, kafasındaki soru işaretleri gibi tereddütlerini yapılanma üyeleriyle paylaşırsa onların kendisini tekrar eski haline döndürme ihtimali de

yüksek olacaktır. Bu yüzden kişi, yine iletişim araçlarından uzak tutulmalı ve arada duygusal bağlar oluşturularak kişinin etkilenmesi sağlanmalıdır.

Görüştüğümüz ailelerden biri bu yolu denediklerini ve çocukları üzerinde etkisinin çok olduğunu ifade etmiştir. Ailenin örgüte katılmayı düşünen ferdiyle görüştüğümüzde kendisine bu konuyla ilgili soru sorma fırsatımız oldu. O, bu ekibin çok uzman kişiler olduğunu ve her türlü istihbarata sahip oldukları için insanı ikna etme ihtimallerinin çok yüksek olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir ve “Beni darmadağın hale getirdiler, kendimi bir hafta toparlayamadım” cümlesi kendisine ait olan bir cümledir. Bu kişi, bu olaydan kısa bir süre sonra bir yolunu bulup örgüte katılmış ve aile, kendisini polise götürme konusunda çok geç kaldıklarını, iş işten geçtikten sonra götürdüklerini ifade etmişlerdir. Eğer kişi bu kadar radikalleşmemiş olsaydı yani kişinin bu durumu daha önce fark edilseydi ve o zaman bu yola başvurusaydı kişi bugün belki de ailesinin yanında olurdu.

6. KİŞİNİN ÖRGÜTE KATILMASINDAN SONRA AİLENİN YAŞADIĞI SIKINTILAR

Aile üyeleri, her ne kadar evdeki huzursuzluktan bıkmış olsalar bile, ailenin bir ferdini kaybettikleri için altüst olurlar. Aile, o kişiye çok bağlıysa eve adeta bir yas havası hâkim olur. Aile üyelerinden biri öldüğünde birkaç gün sonra bu acı unutulabilmektedir ancak bu tür evden gitme olayında ise aile sürekli bir yas durumunda olur. Çünkü aile ferдинin ölmediği, bir yerlerde olduğu ancak ona ulaşamadığı ve her an ölümle karşı karşıya olduğu düşüncesi içerisinde olmak, aileyi çok tedirgin bir hale düşürür.

Aile fertleri o kişiden hiçbir zaman umudunu kesmez ancak ağlamaktan, üzölmekten halsiz kalan anne veya baba genellikle hastalık vb. durumlar yaşar. Bu hastalıktan kurtulduktan sonra ailenin başka fertlerinin de olduğu düşünölür ve onları etkilememek için anne veya baba sessiz sedasız bir köşede ağlamaya devam eder. Uzun yıllar geçmesine rağmen anne ve baba hala aynı acıyı hisseder. Ancak etrafta olan herkes o kişiyi çoktan unutmuştur bile.

Bu dönemde yas süreci içerisinde olan ailenin sosyal çevresine/yakınlarına büyük görevler düşmektedir. Çünkü kendilerine acılarını hatırlatmak yerine acılarını dindirecek cümleler sarf etmek ve en

önemlisi de aileye bu kişinin gitmesini engellemek için ailenin elinden gelen her şeyi yapmış olduklarını hatırlatmak gerekmektedir.

Bu süreçte önemli bir nokta da ailenin diğer üyelerinin kişinin örgüte katılmasından sonra sosyal çevrelerinin kendilerine olan bakışının değiştiğini hissetmeleridir. Çünkü, daha önce de yukarıda ifade ettiğimiz gibi aile, o üyesini kaybetmemek için elinden geleni yapmış olsa bile hala kendisini suçlamakta ve çevresindeki diğer kişilerin de onlara suçlu kişilermiş gibi baktığını düşünmektedir. Bunun içindir ki toplumun duyarlılık göstererek aileye karşı IŞİD'ci vb. gibi ithamlarda bulunmaması oldukça önemlidir. Genellikle görülen odur ki bu tür aileler, çevreleri tarafından çeşitli şekillerde isimlendirilip toplum içerisinde karalama kampanyalarına maruz kalabilmektedir. Böyle acı bir durumdayken aile tüm yaşananlardan sonra kendisini toplumdan soyutlar ve başkalarıyla olan ilişkilerini kesip veya azaltıp yaşamaya devam eder.

Sonuç

Araştırma sonucunda IŞİD'e katılma sebeplerinin kişiden kişiye ve toplumdaki farklılıklar arz ettiğini tespit ettik. Toplumsal hafızada var olan örgüte katılma gerekçelerinin, “cariye için katılıyorlar”, “kendilerine maaş veriliyor, para için katılıyorlar”, kişilerin örgüte katılma nedenlerini anlamada yetersiz kaldığını ve birçok farklı sebebin bunda rol oynadığı sonucuna ulaştık. Kişilerin örgüte katılmalarına dair on beş neden tespit ettik.

Örgüt üyelerinin hedef aldıkları kişileri etkileme biçimleri ve onlarla nasıl bir iletişim içerisine girdikleri ve örgüt-eleman ilişkisinin nasıl ilerletildiği/sağlamlaştırıldığı ile ilgili olarak sosyal medyayı aktif olarak kullandıkları, kişilerin psikolojik durumlarından (yalnızlık vb.) hareketle samimi bir ilişki içerisine girdikleri tespit edilmiştir.

Görüşüğümüz kişilerin yaşantılarından yola çıkarak kişiler ile örgüt üyeleri veya örgüte eleman kazandırma avcıları arasındaki etkileşim sonucu odaktaki kişinin hem fiziksel hem de zihinsel anlamda bir dönüşüm yaşadığını söyleyebiliriz. Tüm bu süreçte ailelerin evlatlarını örgütten kurtarmak için bazı yollara başvurdukları ve hem kişinin hem de ailesinin bu durumdan etkilenmiş olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Daha sonraki süreçte ailelerin içinde buldukları sosyal ortamlarda olumsuz yargılandıklarını söyleyebiliriz ve aileler sosyal ortamlarda nasıl tepki vermeleri gerektiği hususunda bocaladıkları gözlemlenmektedir.

Kişinin örgüte katılıp katılmamasına karar vermesinde aileyle olan bağı ve bu bağı niteliği oldukça ön plana çıkmaktadır. Bu süreçte aileler asi bir ruha sahip üyeleriyle tartışmaktan kaçınmalı ve ona koşulsuz olarak kucak açmalıdır. Bilindiği üzere kişiyi dışlamak yerine ailesinin yanında huzurlu hissetmesini sağlamak onun ailesine güven duymasını ve geleceğe umutla bakmasını sağlayacaktır. Yine bu süreçte aile üyeleri birlikte nitelikli eylemlerde bulunmayı tercih etmelidir. Zira aile bağlarının güçlü olması, kişide duygusal bir devinim açığa çıkaracak ve onu ne kadar önemsediklerini hissettirecektir.

Tüm bunlar yapılırken şu önemli husus unutulmamalıdır: samimi ve gerçekçi olmak. Çünkü sahte ve yapmacık bir tutum ya da davranış, daha ilk andan itibaren karşımızdaki kişi tarafından hissedilecek ve onun birtakım önlemler almasına ya da hayal kırıklıkları yaşayarak aileden uzaklaşmasına yol açacaktır. Bu süreçte aile, mutlaka ama mutlaka konunun uzmanından yardım almayı ihmal etmemelidir. Çünkü birçok vakada da gözlemlediğimiz gibi aileler, konunun uzmanından yardım almak yerine kişinin bu tutumunu “gelip geçici bir durum”, “bir anlık heves” gibi değerlendirerek geri dönüşü olmayan bir hataya düşmektedirler.

Aileler, örgütün kazanmayı hedeflediği kişinin yaşadığı dönüşüm sürecinde geçirdiği evreleri tamamlamadan müdahale etmelidir. Aksi takdirde kişinin örgüte katılması kaçınılmaz bir son olacaktır.

Toplumsal, siyasi ve dinsel bir olgu olarak IŞİD terörü içerisinde bulunduğumuz coğrafyayı etkilemekte ve bazı aileler çeşitli trajediler yaşamaktadır. Bu travmadan kurtulmak için aynı zamanda sosyal çevrelere de çok iş düşmektedir. Mağdur ailelerle iletişimi kesmek yerine onları kazanmaya çalışmak ailelerin yaşadığı büyük trajediyi atlattıklarında yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Ağar, Abdullah, *Işid ve Irak*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015.
- Asch, Solomon E., *Social Psychology*, Englewood Cliffs, NJ, US: Prentice-Hall, Inc, 1952.
- Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009.
- Giles, David, *Media Psychology*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, London, 2013.
- Hudson, Rex A., "The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?", *Federal Research Division Library of Congress*, Washington, 1999.
- Kılıç, Mustafa, *Işid Gerçeği*, Parafiks Yayınevi, İstanbul, 2014.
- Luizard, Pierre-Jean, *Işid Tuzağı*, çev. Yasemin Özden Charles, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Daiş'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu*,
<https://webdosya.diyamet.gov.tr/anasayfa/UserFiles/Document/TextDocs/b7ca135a-c08f-4ee5-892b-4c181663630a.pdf>,
Ankara, 2015.
- Emre, A. (15 Ekim 2015). "Terörün İslami referansı olur mu?". *Habertürk*.
<http://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1140228-terorun-islami-referansi-olur-mu>,
(11.11.2015).
- Milliyet. (04 Eylül 2014). "IŞİD'e hangi ülkeden kaç militan katıldı?". *Milliyet*.
<http://www.milliyet.com.tr/isid-e-hangi-ulkeden-kac-militan/dunya/detay/1935577/default.htm>, (12.10.2015),
- Ordu, E. (1 Nisan 2016). "Psikolojik Boyutuyla IŞİD: Neden Katılıyorlar?". *Onedio*.
<https://onedio.com/haber/isid-e-neden-katiliyorlar--701340>, (22.11.2016).
- Sabah. (09 Eylül 2014). "IŞİD'E katılan militanların ülke ülke sayısı", *Sabah*.
<http://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/iside-katilan-militanlarin-ulke-ulke-sayisi/4>, (01.10.2015).

Sabah. (16 Ekim 2015). “İŞİD’e nasıl katıldım”, *Sabah*.
<http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/10/16/iside-nasil-katildim>, (18.10.2015),

Yezdani, İ. (27 Haziran 2015). “Türkiye’den cihada 10 bin kişi gitti”.
Hürriyet. <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-den-kihada-10-bin-kisi-gitti-29383934>, (15.07.2015).